

DOI: 10.26565/2227-1864-2024-94-04
УДК 821.161.2–94.09

Особливості автобіографічного нарративу в «Спогадах» Д. Овсянико-Куликовського

Тетяна Шеховцова

*доктор філологічних наук,
професор з во кафедри слов'янської філології;
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна;
майдан Свободи, 4, Харків, 61022, Україна;
e-mail: shekhovt2@gmail.com; https://orcid.org/0000-0002-6270-6549*

У статті досліджується мемуарно-автобіографічна проза Д. Овсянико-Куликовського як оригінальний зразок літератури поп fiction. Актуальність роботи зумовлена активним студіюванням теорії та історії мемуарно-біографічної прози у вітчизняному й зарубіжному літературознавстві, а також інтенсивним розвитком сучасної автобіографіки. Мета розвідки – виявлення специфіки автобіографічного нарративу, особливостей авторської самоідентифікації та конструювання оповідачем історії свого життя. Показано, що автобіографічний нарратив будується як розповідь для інших та розповідь для себе. Автобіографічна пам'ять містить елементи різного ступеня узагальнення. При збереженні психофізичної ідентичності дистанція між автоперсонажем та наратором постійно підкреслюється.

Із розвитком оповіді в нараторі дедалі виразніше проступають риси вченого, а в наративі – прикмети наукового дискурсу. У «Спогадах» виявляються такі складові наукового нарративу, як опис, пояснення, аналогія, аналіз, аргументація, категоризація, класифікація, логічний доказ, інтертекстуальність. Надзавдання, яке виконує наратор, полягає в тому, щоб охарактеризувати історію свого особистісного та наукового становлення як шлях до набуття наукових істин та методологічних, базових, світоглядних основ наукової діяльності. Оповіді притаманні також елементи художності: ускладнення оповідальної структури, порушення лінійності, белетризація біографічних історій, виразність та цілісність образів, увага до деталей тощо.

«Спогади» Д. Овсянико-Куликовського являють собою мемуарно-автобіографічну концептуалізовану оповідь, підпорядковану цільовій авторській настанові. Ця оповідь поєднує риси документального, наукового та художнього нарративу і розкриває світоглядне й наукове кредо автора. При цьому внутрішнім (можливо, підсвідомим) стрижнем «Спогадів» фактично стає процес автокреації ідеального вченого, що стає джерелом внутрішнього задоволення.

Ключові слова: автобіографія, нарратив, наратор, автоперсонаж, самоаналіз, психологічний аналіз, автобіографічна пам'ять.

Література спогадів та автобіографічні нарративи викликають помітну зацікавленість у сучасних науковців [2; 18; 19; 20], зокрема, у представників української школи документалістики [3; 13; 16]. Предметом ґрунтовних досліджень літературознавців були мемуари, щоденники, біографічна та автобіографічна проза письменників як частина їх творчої спадщини і складова літератури поп fiction [5; 7; 10; 16]. Однак не менш продуктивним матеріалом може бути мемуарно-автобіографічна проза вченого-філолога, в якій теж поєднується художнє та документальне. Мета нашої розвідки – виявлення специфіки автобіографічного нарративу в «Спогадах» Д. Овсянико-Куликовського, що дотепер залишаються поза увагою дослідників, з'ясування особливостей авторської самоідентифікації та конструювання оповідачем історії свого життя. Актуальність роботи зумовлена активним студіюванням теорії та історії мемуарно-біографічної прози у вітчизняному й зарубіжному літературознавстві, а також інтенсивним розвитком сучасної автобіографіки. Теоретико-методологічним підґрунтям дослідження стали базові положення праць Ж. Женетта, В. Шміда, В. Тюпі,

Л. Мацевко-Бекерської, І. Папуші та ін. [4; 8; 9; 12; 15; 17].

Над спогадами Д. Овсянико-Куликовський працював впродовж останніх двох років свого життя. У передмові до першого видання, яке вийшло вже після смерті автора, 1923 року, його дружина Ірина Львівна розповідала, що в 1918 році Дмитро Миколайович залишився без роботи, коли припинив своє існування журнал «Вісник Європи», редактором якого він був, і припинилися лекції у вищих навчальних закладах. Затримавшись на півдні, куди Овсянико-Куликовський поїхав на літо, і не маючи можливості повернутися до своєї улюбленої справи, він задумав писати спогади «о видаючихся людях, с которими судьба сталкивала его и с которими он был близок, – о Ковалевском, Лаврове, Драгоманове, Потєбне, Зибере...» [11, с. 496]. Переїхавши з Харкова влітку 1919 року до Одеси, він оселився на своїй приморській дачі та продовжував мемуари: «На склоне жизни, когда в будущем – болезнь и смерть, а настоящее тоскливо, хорошо уйти в прошлое и перенестись в дни радостного детства и светлой, неомраченной юности. Такое отвлечение от действительности давало ему большое удовлетворение...» [11, с. 496]. У цій передмові варто наголосити на двох важливих моментах: домінування в первісному задумі

мемуарної, а не автобіографічної складової та актуалізація втішно-компенсаторної, відволікаючої функції спогадів, коли автобіографічна оповідь забарвлюється позитивними емоціями. Автобіографічний наратив будується як розповідь для інших та розповідь для себе. Ця авторська настанова виразно оприявнюється і в остаточній версії «Спогадів».

Як зазначав М. Бахтін, для автобіографії характерний «специфически построенный образ человека, проходящего свой жизненный путь» [1, с. 281]. «Спогади» дають досить повне уявлення про етапи життєвого шляху автора, про становлення його особистості та зміни у світогляді (наприклад: «...я превратился из религиозного, наивно верующего и смиренного юноши в неверующего и “протестующего” “радикала”» [11, с. 317]). Однак Овсяннико-Куликовський позиціонує свою розповідь не як автобіографію, а як досвід психоаналізу, суб'єктом і об'єктом якого є сам автор. Завдання – дати психологічний аналіз свого внутрішнього світу в його розвитку, розкрити психологічну сторону особистого світовідчуття та соціального самопочуття. Результатом цього досвіду, на думку автора, має стати певний «людський документ», зміст і значення якого виходять за межі приватної життєвої історії.

Початкова настанова визначає відбір матеріалу: все дуже інтимне і приватне виключається, зі своїх переживань автор вибирає лише ті, які можуть мати загальний інтерес. При цьому автобіографічна пам'ять містить елементи різного ступеня узагальнення. Насамперед, це конкретні епізоди минулого (наприклад, епізод із ножем у ранньому дитинстві, що вперше виявив у 6–7-річній дитині відразу до вбивства, «віщий» сон, що передує радісній зустрічі з великим містом, опис допиту в III Відділенні тощо). Ці конкретні епізоди сприймаються як частина загальної картини життя.

Другу групу становлять узагальнені спогади, спогади-підсумовування: «это был <...> психологически закономерный кризис личного и социального самочувствия», «вначале <...> “жизнь” в виде вопросов политики и социализма заметно мешала “науке”; потом они как-то поладили» [11, с. 317, 333].

Третій рівень узагальнення – це життєві періоди з чітким датуванням: «Дитинство – отрочество – юність (1853–1871)», «Роки студентства (1871–1876)», «У Петербурзі, за кордоном і в Одесі (1876–1887)». Окрему низку спогадів становлять мемуарні портрети сучасників – університетських професорів, товаришів-студентів, представників російської еміграції, революціонерів-народників тощо. У цих портретно-біографічних характеристиках можуть поєднуватися елементи всіх трьох вище названих рівнів.

Однією з особливостей класичної автобіографічної оповіді дослідники вважають

велику часову відстань між «я», про яке оповідається, і «я», що оповідає [17, с. 93]. У «Спогадах» Овсяннико-Куликовського наратор коливається між дієгетичним і недієгетичним, тобто постає як безпосередній учасник того, що відбувається, або як відсторонений спостерігач, який резюмує, пояснює віддалені в часі події і власне «я». При збереженні психофізичної ідентичності дистанція між автоперсонажем та наратором постійно підкреслюється: «Я еще не сознавал тогда...», «Я был слишком молод и слишком наивен...», «Я заметил это лишь несколько лет спустя» [11, с. 322, 328].

Розповідаючи про своє подвижництво у навчанні, коли, ще підлітком, він весь поринув у підручники, відмовляючи собі у відпочинку і в розвагах [11, с. 315]), наратор встановлює максимальну дистанцію між оповідачем та героєм оповіді, переходячи до форми від третьої особи: «“Подвижник” не обнаруживал ни фанатизма, ни самомнения, ни высокомерия. Он был хороший товарищ, добрый мальчик... В его поведении и обращении с другими не было ничего напускного, ничего, что делалось бы “напоказ”, с предвзятой мыслью. Видна была только некоторая чужаковатость, застенчивость и как бы отчужденность от жизни с ее юными увлечениями, развлечениями и шалостями» [11, с. 316]. Перехід до наративу від третьої особи покликаний підкреслити об'єктивність розповіді та автентичність позитивної самооцінки.

Композиція «Спогадів» підпорядковується авторській логіці та відображає рух автоперсонажу в просторі та часі. Заявлений у передмовній частині досвід психоаналізу представлений у першому розділі, під назвою «Особисте». Тут схарактеризовано основні психічні комплекси, життєбудівні засади та пережиті кризи.

У другому розділі «“Я” і “моє”». Дитинство – отрочество – юність» відтворено становлення особистості, під час якого виявлялися риси індивідуальні та спадкові. У спогадах про предків наратор фігурує як недієгетичний. В оповіді потенційно присутній і вторинний наратор, наприклад, бабуса-туркеня Олена Іванівна, яка охоче розповідала в наївно-епічному тоні історію свого полону. Первинний наратор не поступається оповідальною ініціативою, переказуючи розповіді бабусі своїми словами. Однак слова про юну туркеню, яку молодий офіцер полюбив любов'ю невгасимою [11, с. 357], слід віднести до персональної мовної компетенції вторинного наратора.

Із розвитком оповіді в оповідачі дедалі виразніше проступають риси вченого, а в наративі – прикмети наукового дискурсу. Загалом у «Спогадах» виявляються такі складові наукового наративу, як опис, пояснення, аналогія, аналіз, аргументація, категоризація, класифікація, логічний доказ, інтертекстуальність (посилання на інших учених, переказ їхніх концепцій). Описуючи сучасників, Овсяннико-Куликовський постійно прагне їх типологізувати: «тип даровитого русского

человека, который <...> заглох, зарыв в землю все свои таланты» (про Гончаревського), «тип “русского европейца” в лучшем смысле этого слова» (про Драгоманова), яскравий представник «наивно-мудрого типа», справжній мудрець не від світу цього (про Лаврова); «симпатичнейший представитель типа немецкого ученого “доброе старое времени”, вечно юного духом, энтузиаста науки» (про Бруна) [11, с. 394, 439, 456, 385].

По суті, надзавдання, яке виконує наратор, полягає в тому, щоб охарактеризувати історію свого особистісного та наукового становлення як шлях до набуття наукових істин та методологічних, базових, світоглядних основ наукової діяльності. Морально-етичні підстави при цьому мисляться практично як апіорні, хоча, на переконання наратора, між науковістю думки та гуманністю почуття та ідей є якась таємна психологічна спорідненість [11, с. 344].

Водночас у «Спогадах» виявляються й безперечні прикмети літературного обдарування автора, елементи художності: ускладнення оповідальної структури, порушення лінійності оповіді, белетризація біографічних історій, виразність та цілісність образів, увага до деталей тощо.

Третій розділ – «Роки студентства», на відміну від попередніх, практично не містить описів конкретних епізодів. Тут науковий тип мислення домінує. Відкривається розділ визначенням поняття «студент»: «Что такое студент? Это – такой молодой человек, который – предположительно – приобретает или может приобрести к “настоящей науке”». Крім того, студент «есть такой молодой человек, в котором еще жив гимназист» [11, с. 374]. Далі пропонується класифікація студентів. До першої групи належать ті, кому скоріше потрібно отримати диплом і вступити в «справжнє життя», обминаючи «справжню науку», до другої – ті, хто прийшли до університету з науковими настроями, що більш-менш визначилися, і з помислами про кар'єру вченого, і до третьої – студенти, які не думають про наукову кар'єру, але прагнуть здобути не лише диплом, а й загальну чи спеціальну наукову освіту. Себе наратор відносить до другої групи, переходячи, за методом дедукції, від загальних положень до окремих проявів.

У подальшій оповіді узагальнені спогади чергуються з портретами університетських викладачів та товаришів-студентів. Наративна структура дещо ускладнюється. Створюючи портрети сучасників, наратор часто виступає в ролі наратора, до якого адресуються вторинні наратори – Марсікані, Григорович та ін. Іноді автоперсонаж виявляє недостатню комунікативну компетентність: «нельзя было, или я не умел “разговориться” с ним “по душе”», «он меня не понимал, я перестал его понимать» [11, с. 379, 384]. Проте загалом діалогічне

спілкування виявляється продуктивним, а портретні описи претендують на об'єктивність. Психологічні характеристики даються із позначками: «мені здавалося», «дозволю собі гіпотезу», «мабуть» тощо: «...мне казалось, что это человек, который давно уже пошел на убыль, – “не расцвел и отцвел”» [11, с. 379].

У четвертому розділі Овсянико-Куликовський описує найбільш політизований період свого життя – розширення знайомств та зв'язків із радикальним середовищем, захоплення ідеями соціалізму, героїзація представників революційного народництва. Головною подією цього розділу стає допит у III Відділенні у зв'язку з конспіративними лекціями з історії сект та розколу. Тут знову проявляється дистанція між «я», про яке оповідається, і «я», що оповідає. Наратор перебуває в екзегетичній позиції та розуміє всю серйозність тодішнього становища: «Товарищ прокурора, как я узнал несколько лет спустя, был весьма расположен упечь меня в Сибирь» [11, с. 406]. 23-річний автоперсонаж здійснює ризикований вчинок: «В приливе острых чувств, как бы в состоянии аффекта, я к изложенному приписал следующего рода глупость: “Ничего преступного я не совершил, но если меня за невинную лекцию постигнет кара, то я этого не боюсь: лучше изнывать в тюрьме и ссылке, чем жить на воле среди жандармов и шпионов...”» [11, с. 406]. Слово «дурість» маркує пізніший погляд. Але все ж таки навчений досвідом наратор оцінює цей вчинок поблажливо-докірливо: «Во мне <...> неожиданно пробудился юнец, студент, даже гимназист» [11, с. 406].

П'ятий розділ містить п'ять розгорнутих портретних описів видатних сучасників – Михайла Драгоманова, Миколи Зібера, Петра Лаврова, Максима Ковалевського, Олександра Потебні. У цих описах точки зору наратора у плані дієгезису та у плані екзегезису не суперечать одна одній, але розмежовуються. Іноді маркером розмежування стають інтертекстуальні уподібнення: «...мы смотрели на него (Драгоманова. – Т. Ш.) и слушали его речи с затаенным восторгом, примерно так, как Наталья и Басистов слушали Рудина» [11, с. 433].

Переважає, як і в попередніх портретних описах, зовнішня фокалізація, але наратор також звертає увагу на психічні реакції та духовний склад своїх персонажів, дає їм психологічні характеристики. Кожен словесний портрет завершується підсумковим висновком, у якому наратор вказує, чого навчили його великі сучасники, яким душевним досвідом збагатили його внутрішній світ.

Хоча у «Спогадах» образ «я» задуманий як психологічний автопортрет, конструювання цього образу підпорядковане певній авторській інтенції. Серед стійких характеристик свого внутрішнього світу автор спогадів вже на самому початку виокремлює дві: інтерес до аномального та інтерес до злочинного при органічній відразі до злочину та психопатичного. Виявляючи та простежуючи ці тенденції, що конституують перший психічний

комплекс, автор задає нарративну інтригу як двигун читацької зацікавленості, організацію читацького очікування [14; 15]. Інтерес нарації пов'язаний із гіпотетично виникаючим питанням: як впишуться ці характеристики в апріорно вже існуючий у свідомості читача образ університетського професора та академічного вченого, захопленого вивченням санскриту та індоєвропейських старожитностей. Надалі причинно-наслідковий зв'язок встановлюється та інтрига вирішується: за твердженням наратора, з одного боку, в клініці нервових та душевних хвороб заховані ключі до психології «нормальної» людини, з іншого – первісна та архаїчна культура виявляє риси варварства, аномальності та аморальності. Крім того, ранній психічний комплекс стає однією з причин інтересу вченого до психології мови, думки та творчості.

За спостереженнями В. Шміда, для автобіографічного наратора характерна тенденція до деякої стилізації свого колишнього «я» [17, с. 94]. У «Спогадах» авторська реконструкція представлена переважно з позитивного боку. Хоча Овсянико-Куликовський відзначає в собі такі характерологічні та психологічні риси, як млявість психічних реакцій, ознаки меланхолії, незграбність, сором'язливість, схильність до усамітнення, вони з надлишком компенсуються комплексом позитивних характеристик: почуття повноти душевного здоров'я, незламний психологічний оптимізм, інтелектуальна зосередженість, культ науки та свідомої гуманності, духовна спрага та «тиха завзятість» у відстоюванні своєї позиції, здатність залишатися самим собою. Однак іноді наратор усвідомлює суб'єктивність самосприйняття: «Чувство полноты душевного здоровья (конечно, не вполне соответствующее действительности) образует психическую базу моей душевной жизни» [11, с. 309].

Як стверджує В. Шмід, відбираючи елементи та властивості, які входять в історію, що створюється, наратор прокладає крізь нарративний матеріал «собственную смысловую линию» [17, с. 163], яка виділяє одні елементи та залишає інші осторонь. Овсянико-Куликовський так формулює своє завдання в описі власного становлення: «...выделить в моей жизни <...> один элемент, для меня особенно важный, ставший как бы руководящим принципом всей

моей жизни и деятельности» [11, с. 322]. Таким елементом та головною смисловою лінією автобіографічної оповіді стає «культ науки, как таковой, и высокая оценка ее роли, как могущественной движущей силы прогресса» [11, с. 322]. Саме прагнення виховати свій розум в нормах послідовного наукового мислення та в душі свідомої гуманності є головним життєтворчим імпульсом для героя автобіографії та джерелом внутрішнього задоволення і «умеренного, но прочного оптимизма» [11, с. 351] щодо прогресу цивілізації. Прогноз майбутнього, за Овсянико-Куликовським, «в общем утешителен» [11, с. 351].

Саме такий настрій визначає конструювання власного життя в автобіографічному наративі: «Я воскрешаю в памяти длинный ряд моментов «душевной отрады» <...> и весь ряд сливается в моем ощущении в некое компактное целое, которое я назову “интеллектуальной радостью бытия”» [11, с. 360]. Не випадково у розповіді практично відсутні травматичні спогади. Згадуються лише два випадки сильного душевного потрясіння – смерть матері та смерть Потебні. Ані тяжка хвороба, ані допит, ані загроза арешту не порушують душевного спокою персонажа. У це емоційне поле залучається і фіктивний читач як адресат наратора. Оповідь має комунікативне спрямування. У тексті неодноразово зустрічаються апеляції до читача, досить активного і розуміючого: «Да не подумает читатель...», «Из дальнейшего читатель увидит», «Могу заверить читателя», «Из всего изложенного в этом отделе читатель мог усмотреть», «После всего изложенного читателю должно быть ясно», «Вместе с тем читатель поймет» [11, с. 426, 313, 316, 399, 457]. Цей контакт із читачем-однодумцем, як і «зростання інформації» (термін Ю. Лотмана) [6] та «впізнання» себе, своєї біографічної траєкторії в процесі автокомунікації забезпечує реалізацію двоскладової авторської настанови та психотерапевтичний ефект.

Таким чином, «Спогади» Овсянико-Куликовського являють собою мемуарно-автобіографічну концептуалізовану оповідь, підпорядковану цільовій авторській настанові. Ця оповідь поєднує риси документального, наукового та художнього наративу і розкриває світоглядне й наукове кредо автора. При цьому внутрішнім (можливо, частково підсвідомим) стрижнем «Спогадів» фактично стає процес автокреації ідеального вченого.

Список використаної літератури

1. Бахтин М. М. Вопросы литературы и эстетики. Исследования разных лет. Москва: Худож. лит., 1975. 504 с.
2. Вотьканич М. Автобіографічний нарратив як форма оприявлення авторської свідомості в прозі Михайла Гафії Трайсти // Діалог мов – діалог культур: Україна і світ: XI Міжнародна наукова Інтернет-конференція з україністики (29. Oktober – 01. November 2020). Munchen. 2020. С. 246–253.
3. Галич А. О. Портрет у мемуарному та біографічному дискурсах: семантика, структура, модифікації: монографія. Старобільськ: Вид-во ДЗ «Луганський нац. ун-т імені Тараса Шевченка», 2017. 449 с.
4. Женетт Ж. Повествовательный дискурс // Женетт Ж. Фигуры: [в 2-х томах]. Т. 2. Москва: Изд-во Сабашниковых, 1998. С. 60–280.

5. Качак Т. Художня репрезентація автобіографічної пам'яті у сучасній українській прозі // *Slavica Wratislaviensia. Wielkie tematy kultury w literaturach słowiańskich*. Т. 173. Wrocław, 2021. С. 278–286. DOI: 10.19195/0137-1150.173.23 [accessed Apr 15 2024].
6. Лотман Ю. М. Автокомунікація: «Я» і «Другой» як адресати (О двух моделях коммуникации в системе культуры) // Лотман Ю. М. Семіосфера. Санкт-Петербург: Искусство–СПБ, 2000. С. 163–177.
7. Маслюченко Г. О. Художні мемуари та автобіографічна повість в українській літературі 90-х років ХХ століття: автореф. дис. ... канд. філол. наук. Дніпропетровськ, 2004. 20 с.
8. Мацевко-Бекерська Л. В. Когнітивні маркери художнього нарративу // *Мова і культура*. 2020. № 22 (202). С. 148–156.
9. Мацевко-Бекерська Л. В. Українська мала проза кінця ХІХ – початку ХХ ст. у дзеркалі наратології. Львів: Сплайн, 2008. 334 с.
10. Михида С. П. Реконструкція психологічних портретів українських письменників кінця ХІХ–початку ХХ ст. на основі мегатексту: автореф. дис. ... д-ра філол. наук. Київ, 2013. 40 с.
11. Овсянко -Куликовський Д. Н. Литературно -критические работы: в 2 т. / сост., примеч., подгот. текста И. Михайлова. Т. 2: Из «Истории русской интеллигенции». Воспоминания. Москва: Худож. лит., 1989. 526 с.
12. Папуша І. В. Modus ponens. Нариси з наратології. Тернопіль: Вид-во «Крок», 2013. 259 с.
13. Резніченко Ю. О. Поняття нарративна модель у сучасному українському літературознавстві // *Дивослово*. 2020. № 1 (754). С. 34–39.
14. Рикер П. *Время и рассказ*. Т. 1. Москва; Санкт-Петербург: Университетская книга, 2000. 224 с.
15. Тюпа В. І. Осевая нарратологическая категория в исторической перспективе // *Studia Litterarum*. 2021. Т. 6. № 10. С. 10–31. DOI: 10.22455/2500-4247-2021-6-1-10-31
16. Черкашина Т. Ю. Українська мемуарно-автобіографічна проза ХХ ст.: жанрова, структурна та ідейно-художня еволюція: автореф. дис. ... д-ра філол. наук. Київ, 2015. 40 с.
17. Шмид В. Нарратология. Москва: Языки славянской культуры, 2003. 312 с.
18. Яворська О. Суб'єкт пам'яті та його нарративні стратегії в мемуаристиці // *Проблеми гуманітарних наук. Серія «Філологія»*. 2015. Вип. 36. С. 213–221. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pgn_fl_2015_36_22 (дата звернення: 11.03.2024) [in Ukrainian].
19. Smith S., Watson J. *Reading Autobiography. A Guide for Interpreting Life Narratives*. London; Minneapolis: University of Minnesota Press, 2001. 296 p.
20. Brockmeier J., Carbaugh D. (eds.). *Narrative and Identity. Studies in Autobiography, Self and Culture*. Amsterdam; Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, 2001. 314 p.

Надійшла до редакції 5 березня 2024 р.
Прийнята до друку 10 квітня 2024 р.

References

1. Bakhtin, M. M. (1975). *Questions of literature and aesthetics. Research from different years*. Moscow: Khudozh. lit., 1975. 504 p. [in Russian].
2. Votkanych, M. (2020). Autobiographical narrative as a form of manifestation of authorial consciousness in the prose of Mykhailo Hafia Traista. *Dialogue of languages – dialogue of cultures: Ukraine and the world: XI International Scientific Internet Conference on Ukrainian Studies (October 29 – November 01, 2020)*. Munchen., 246–253. [in Ukrainian]
3. Halych, A. (2017). *Portrait in the Memoirs and Biographical Discourse: semantic, structure, modification*. Starobilsk. 449 p. [in Ukrainian]
4. Genette, J. (1998). Narrative discourse. *Genette J. Figures*: [in 2 volumes]. Т. 2. Moscow: Sabashnikov Publishing House, 60–280. [in Russian]
5. Kachak, T. (2021). Artistic representation of autobiographical memory in modern Ukrainian prose. *Slavica Wratislaviensia. Wielkie tematy kultury w literaturach słowiańskich*. Т. 173. Wrocław, 278–286. DOI: 10.19195/0137-1150.173.23 [in Ukrainian]
6. Lotman Yu. M. (2000). Autocommunication: “I” and “Other” as addressees (On two models of communication in the cultural system). *Lotman Yu. M. Semiosphere*. St. Petersburg: Art-SPB, 163–177. [in Russian]
7. Maslyuchenko, G. O. (2004). *Artistic memoirs and autobiographical novel in Ukrainian literature of the 90s of the 20th century*: Abstract ... Candidate of Philology Science. Dnipropetrovsk. 20 p. [in Ukrainian]
8. Matsevko-Bekerska, L.V. (2020). Cognitive markers of artistic narrative. *Language and culture*. No. 22 (202), 148–156. [in Ukrainian]
9. Matsevko-Bekerska, L. V. (2008). *Ukrainian small prose of the end of the 19th - beginning of the 20th centuries. in the mirror of narratology*. Lviv: Spline. 334 p. [in Ukrainian]
10. Mykhida, S.P. (2013). *Reconstruction of psychological portraits of Ukrainian writers of the late 19 – early 20th centuries based on megatext*: Abstract ... Dr. of Philology Science. Kyiv. 40 p. [in Ukrainian]
11. Ovsyaniko-Kulikovskiy, D.N. (1989). *Literary and critical works*: in 2 vol. / comp., notes, prepared. text by I. Mikhailov. Т. 2: From “The History of the Russian Intelligentsia.” Memories. Moscow: Khudozh. lit. 526 p. [in Russian].
12. Papusha, I. V. (2013). *Modus ponens. Essays on narratology*. Ternopil: "Krok" Publishing House. 259 p. [in Ukrainian]
13. Reznichenko, Yu. O. (2020). The concept of a narrative model in modern Ukrainian literary studies. *Dyvoslovo*. 2020. No. 1 (754), 34–39. [in Ukrainian]

14. Riker, P. (2000). *Time and story*. T. 1. Moscow; St. Petersburg: University Book. 224 p. [in Russian].
15. Tyupa, V. I. (2021). Axial narratological category in historical perspective. *Studia Litterarum*, T. 6, No. 10, 10–31. DOI: 10.22455/2500-4247-2021-6-1-10-31 [in Russian]
16. Cherkashina, T. Yu. (2015). *Ukrainian memoir-autobiographical prose of the 20th century: genre, structural and ideological-artistic evolution: Abstract ...* Dr. of Philology Science. Kyiv. 40 p. [in Ukrainian]
17. Schmid, V. (2003). *Narratology*. Moscow: Languages of Slavic Culture. 312 p. [in Russian]
18. Yavorska, O. (2015). The subject of memory and its narrative strategies in memoir. *Problems of Humanities. Series "Philology"*. Issue 36, 213–221. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pgn_fl_2015_36_22 (date of application: 11.03.2024) [in Ukrainian]
19. Smith, S., Watson, J. (2001). *Reading Autobiography. A Guide for Interpreting Life Narratives*. London; Minneapolis: University of Minnesota Press. 296 p. [in English]
20. Brockmeier, J., Carbaugh, D. (eds.) (2001). *Narrative and Identity. Studies in Autobiography, Self and Culture*. Amsterdam; Philadelphia: John Benjamins Publishing Company. 314 p. [in English]

Submitted March 5, 2024.

Accepted April 10, 2024.

Tatiana Shekhovtsova, Doctor of Philology, Professor of the Department of Slavonic Philology, V. N. Karazin Kharkiv National University (Svobody Sq., 4, Kharkiv, 61022, Ukraine); e-mail: shekhovt2@gmail.com; <https://orcid.org/0000-0002-6270-6549>

Specifics of the Autobiographical Narrative in “Memoirs” of D. Ovsyaniko-Kulikovskiy

The article examines the memoir-autobiographical prose of D. Ovsyaniko-Kulikovskiy as an original example of nonfiction literature. The relevance of the work is due to the active study of the theory and history of memoir-biographical prose in domestic and foreign literary studies, as well as the intensive development of contemporary autobiography. The purpose of the study is to identify the specifics of the autobiographical narrative, the peculiarities of the author's self-identification and the construction of the narrator's life story. It is shown that an autobiographical narrative is constructed as a story for others and a story for oneself. Autobiographical memory contains elements of varying degrees of generalization. While maintaining psychophysical identity, the distance between the autocharacter and the narrator is constantly emphasized.

As the narrative develops, the narrator's features of a scientist become more and more pronounced, and the narrative shows signs of scientific discourse. "Memoirs" reveals such components of a scientific narrative as description, explanation, analogy, analysis, argumentation, categorization, classification, logical proof, and intertextuality. The supertask performed by the narrator is to characterize the history of his personal and scientific formation as a path to the acquisition of scientific truths and the methodological, basic, and ideological foundations of scientific activity. The narrative also has elements of artistry: complication of the narrative structure, violation of linearity, fictionalization of biographical stories, expressiveness and integrity of images, attention to detail, etc. "Memoirs" by D. Ovsyaniko-Kulikovskiy are a memoir-autobiographical conceptualized narrative subordinated to the author's targeted message. This story combines the features of documentary, scientific and fictional narrative and reveals the author's worldview and scientific credo. At the same time, the inner (perhaps subconscious) core of "Memoirs" actually becomes the process of autocreation of an ideal scientist, which becomes a source of inner satisfaction.

Key words: autobiography, narrative, narrator, autocharacter, introspection, psychological analysis, autobiographical memory.
